

organumai is könnyen megtévesztik az idegen tapasztalatlanabb szemét, s mert talán sohase ismertették meg vele otthon sajátos világunk külön törvényeit (melyek immanensek, mint minden égi test külön nehézségi ereje), rögtön könnyű összehasonlításra kész, s nem habozik még súlyosabb szóval kimondani az előző nemzedékek által is beleágyazott érzelmi ítéletet a „nap-talan Kelet elátkozott helyéről.“

Ilyen, e generációban szinte természetes következmények gyanánt fölbukkanó hajlandóságok között nagy szükség volna rá, hogy kétségei, megdöbbenései, nem rossz szándékú első tagadásai és nem nagy bűnű kezdő tántorodásai között fölkarolja valaki, akinek szemében drága az otthoni rög, a „magyar ugar.“ Ilyen szervezet nincsen, ember is alig. A párizsi hetvenezer magyarnak se papja, se vezetője, se újságja, mely erről beszélne. Majd száz gyereket, nem sokára többet, senki se tanítja meg erre. Pedig mindeniknek lelkében, jött légyen akárhonnán, van még egy kis zug a régi, elfeledett, talán megtagadott istenekkel; valami fájó nosztalgia hazafelé húzza, nemcsak földrajzilag, de szellemileg is: a régi közösséghez. De ez az érzés gondozatlanul és ápolatlanul sorvad el, s az indulat, melyet talajából az ellenséges érzületű propaganda kitenyész, még emléket is elnyomni igyekszik.

A magyar kommunista menekültek pártszervezete s a kiadásában megjelenő *Párizsi Magyar Munkás* előtt épp úgy, mint az októberi emigráció szervezetei s pártlapja, a külföldi közvélemény „tájékoztató-sára“ alapított magyar-francia nyelvű *Közársaság* szemében, alapjában véve egyformán idegen a nemzeti gondolat. Csak árnyalati különbségek vannak. Az érkező gyűlölettel megtagadja s otthon elképzelhetetlen durvasággal szidalmazza. Ez, ugyanakkor, midőn a francia közvéleményben némi elvenséggel élő Rákóczi—Kossuth-hagyomány emlékeibe igyekszik bekapcsolni politikai törekvéseit, egyúttal elismeri mai határaink változhatatlanságát s az utódállamokkal való politikai egyetértését. Irányításukban, az utóbbi „lapvezérét“ kivéve,

keveretlen magyar vérű embert alig találni, s a jól ismert hazai nemzetközi elem részéről érthető, ha gyűlölködve nézi az otthon, s a megszállott területek mérsékeltbb magyarjai között újjászületésünkért dolgozó nemzeti törekvéseket, mindazt a küzdelmet, melyet jobbaink a nemzeti és speciálisan magyar energiák felszabadításáért s a békés fejlődés biztosításáért vívnak.

A párizsi magyarak gazdasági és szellemi életének e nyugtalanító problémái mellett vannak súlyos erkölcsi kérdései is. Itt azt mondják rólunk: a magyar könnyen asszimilálódik. A főváros idegenekkel zsúfolt boulevardjai nem mutatják a francia faj egészséges és nemes sajátságait. Ezer súlyos gondunk között is fájó lehet látni a veszélyt, mely a magyar *vér* egészségét is fenyegeti ottan, mert senki sem félti, nem óvja a bajtól!

A magyarság külföldet járó fiaiban mindig mélyen gyökerezett a nemzeti érzés. Ezek közül kerültek ki legbuzgóbb fiai, művelődésének és szellemének ébresztői. Franciaország jobbjai a nemzeti individualizmus újra hódító gondolatában keresnek erősödést. De a párizsi magyar szellemi életet, úgy tetszik, a párt-és osztálypolitika foglalja le, és a szemita annyisz dagasztja. Lesz-e igaz fiaiban a mennyi hűség, hogy nevetve a „fegyveres légiók“ gonosz ostobaságán, sorsukat követve szent alázatossággal gondoljanak nemzetükre, s örökébe helyezve a régi tradíciót, azzal a forró vágyakozással térjenek majd vissza, mellyel eleik igyekeztek századokon át „édes hazájuk megsegéllésére...?“ M. L.

Egy svéd irodalomtörténetíró Jókai Mórról. Dr. R. G:son Berg író egyetemi magántanár előadása a Stockholmi Svéd-Magyar Társaság Jókai-emlékünnepe (márc. 31-én).

Ruben G:son Berg (sz. 1876-ban) egyike Svédország legkiválóbb irodalomtörténetíróinak Szerkesztője és alapítója a Språk och Stil svéd nyelvészeti és stilsztikai tudományos folyóiratnak, melyben számos igen értékes irodalomtörténeti dolgozata jelent meg. Berg tizennégy éven át volt a stockholmi Főiskolán az újsvéd irodalomtörténet magántanára és előadásai mindig a leglátogatottabbak voltak. Mindenestire sajnálatos, hogy a csonka stockholmi Főiskola nem állítható fel számára egy rendes tanszék a svéd stilsztikából. Jelenleg a svéd nagy lexikon-

nak (Nordisk Familjebok) szerkesztője. Irodalomtörténeti tanulmányai közben mindig szívesen foglalkozott a magyar irodalommal, így különösen Petőfivel. Alábbi rövid ünnepi beszéde ugyan kizárólag svéd hallgatóság számára készült, mégis annyi értékes új szempont fordul elő benne, hogy méltó a magyar közönség figyelmére is.

L. B. (Stockholm.)

Midőn a magyarság február 19-én Jókai Mór születésének 100 éves évfordulóját ünnepelte, akkor honfitársai nemcsak a nagy költőnek hódoltak, hanem talán még inkább a nagy hazafinak és a nemzeti nevelőnek mondott köszönetet a saját népe. Jókai Mór jelentőségét Magyarországon a legkönnyebben megértjük, ha Björnstjerne Björnsonnel hasonlítom össze Norvégiában, csakhogy Jókai még szükségesebb volt a magyarság számára. Az 1848–49-i szabadságharc füstölgő romjai között reménységet és hitet öntött a nemzetébe. A kétségbeesetteknek vigasztalást nyújtott. Az a szabadság-álom, melyet vérbefojtottak, új, képzeletbeli képet öltött az ő kiapadhatatlan reménysége által. Az emlékeket, melyek keserűek és fájdalmasak voltak, új ragyogó fénybe emelte föl. A néma és komor elmélyedésből az ő lángoló lelkesedése ismét felbresztette a magyar haza és a magyar faj iránt való ragaszkodó szeretetet. Tiltva volt minden politikai agitáció, a földhöz sujtva minden nemzeti gondolat; Jókai Mór hihetetlenül gazdag írói termelésében, költeményeiben, elbeszéléseiben, regényeiben, karcolataiban azonban új magyar vért öntött a már senyvedő haldoklóba; az ő műveiben elpusztíthatatlanul, erősen, ifjan szabadon és halhatatlanul élt továbbra is a *haza*. Vihar söpört végig a pusztán: „de még jönni fog, mert jönni kell, egy jobb kor, még nincs minden elveszve“, és íme a reménység öntudatra ébredt. A sötét napokban ő volt nemzetének fátylahordozója; mikor megjött a hajnal, derülni kezdett, akkor is ugyanazzal a tüzsel és fáradhatlan hévvel folytatta nagy hivatását: fölvilágosított, vezetett, mulattatott és tanított. Senkit nem olvastak, csodáltak és szerettek úgy, mint őt. A keze éppoly fáradhatlan volt, mint ahogy a képzelete kimeríthetlen. Alig volt 21 éves, mikor kiadta első regényét és 1873-ra már 652.100 kötetet adtak

el műveiből Magyarországon. Ötvenéves írói jubileuma alkalmából nemzeti díszkiadás készült műveiből 100 vaskos kötetben. Ő maga egyedül egy egész irodalmat alkotott és ez az irodalom mindenek fölött népies volt, mindenki megértette és mindenki örömét találta benne. Mily irigylésreméltó férfi, mily szerencsés alkotó! Ugyan hány költő mondhatja el magáról Jókai alkotásaira gondolva, Snoilsky szavait:

Oh az, ki versének, hogy ezereken megértésék,
Egyszerű formát tud adni...
Oh az, ki boldog órában kelyhet formál,
Melyből ezer ajak nyer enyhülést...

Jókai költői alkotásai elsősorban *nemzetiek*, és pedig határozottan nemzetiek, sőt bizonyos mértékben nemzetien korlátozottak. Az ő törekvése sohasem volt *világhírnév*; ő nem tartozott a *nemzetközi* írói típushoz, akinek a művei elvont eszméket tartalmaznak bizonyos általános érvényű jellemzéssel. Mégis elérte a legszélesebb népszerűséget és ma ő az a magyar író, akinek a legnagyobb olvasóközönsége van Magyarországon határain kívül is.

Svédországban is szorgalmasan fordították a 70-es évektől kezdve egészen a század végéig; folyóiratokban és újságokban sűrűn találkoztunk vele és mintegy 23 kötet viseli az ő nevét. Különösen két tulajdonságának köszönheti nagy sikerét a világirodalomban. Ugyanez a két tulajdonság tette nemzeti költővé is és pedig: naiv, kellemesen gördülő elbeszélő képessége és személyeinek, helyzeteinek s eseményeinek gazdag változatossága. Az ő költői világa időknek és országoknak sokféleségét öleli fel, de természetesen Magyarországon a középpont és éppúgy, mint Walter Scott, komoly mérsékletet tanusít, ha a közelmúltból meríti tárgyát. A magyar történelemnek, kezdve a legromályosabb őskortól, minden szakából merített tárgyat elbeszéléseihez és az érdeklődést egyformán fel tudja kelteni hazája sorsával és költött személyeivel. Minő jelenetek nem kaptak drámai erőt az ő nagy-szerű képzeletében, melyek Magyarországon, Orosz- és Törökországban játszódtak le, meglepő megrázó jelenetek, telve erőteljes megkapó színézzel. Mindig a nagy olvasóközönségre gondol, mely szívesen

hallgatja a meséket és kalandokat, mely nem veszi rossz néven, ha hiba van a következetesség körül, vagy talán a logika törvényein sérelem esik, csak érdekes legyen s a figyelem egy percre se lankadjon el. Jókai fantáziája a keleti írókéra emlékeztet, de sok van benne, amit a nyugati romantikusoknál is megtalálunk, akiktől különben szorgalmasan tanult. Bizonyos tekintetben az idősebb Dumasnak és Zacharias Topeliusnak a keveréke, megvan benne Dumas képzelőerejének feltaláló gazdagsága és Topeliusnak a melegsége. Éppúgy megaranyoz és idealizál mindent, mint a másik kettő, de kritikus a mult politikai ideáljaival szemben. Gyermekkora a szent szövegség és Metternich korába esett, fiatalságát a szabadságharc és annak elnyomása töltötte be; és ezektől az évtizedektől kezdve tudott *csak előre* tekinteni és nem hátrafelé, *előre* a jobb és felvilágosultabb kor felé, melyet föltétlenül remélt; nem sóhajtozott visszafelé. A régi jó idők magyar nábobja, akit oly kitűnően jellemez, gyönyörökre vágyó, pazarló, felelőtlen, mint többi kortársa, csak egy polgárleánnyal kötött házassága után emelkedik fel káros és önös életmódjából és áll élére a haladásnak és a közös munkának. Ugyanezt a kritikus radikális irányzatot találjuk meg társadalmi és erkölcsi regényében, a *Rab Rábyban*, mely az 1780-as évek megvesztegethető hivatalnok-karát és elromlott arisztokráciáját, elnyomott polgárait és parasztjait, elhanyagolt földművelését, iparát mutatja be.

Saját korát és a forradalmat rajzolja „Csataképek“, „Sötét napok“, „A véres könyv“ és más regényeiben; „Az új földesúr“-ban a szabadságharc utáni évtizedet. Így lehet követni műveiben az egész Magyarország fejlődését a XIX. században, a magyarság minden törekvését, reményét, változásait. A kor és a népszelleme tükröződik vissza ezekben a könyvekben; ő maga mind a ket-

tőnek egyik legjellegzetesebb kiváló képviselője volt.

Így történhetett meg, hogy a történeti romantikája csak egy bizonyos fokig kifejezője az ő egyéniségének. Műveinek több mint a fele realiztikus genre-képek, melyek távol állnak Dumas kalandzerű meséitől és amelyek inkább egy másik költőnek, *Fritz Reuternek* polgári humoreszkjeivel hasonlíthatók össze. Jókai Mór azonban magasabban áll, de azért éppúgy kedveli a polgári ferdeségeket és éppen olyan jóízűen tréfálkozik. Szinte nehéz önmagát visszatartania, hogy nagyobb műveibe is bele ne szője ezeket a népeletről és a társadalmi életből vett apró vidám eleven képeket, melyek anyira gazdagok groteszk és meglepő fordulatokban és mindennek fölött telítve bizonyos jóakaratú iróniával.

Könnyű elképzelni Jókai Mór teremő erejét és egész lényét. Jókai mindig szeretetreméltó és bőkezű volt, igazi harmónikus természet. Mint parlamenti szónok, mint újságíró és mint szerző fáradhatatlan és eleven, szinte elképzelhetetlen kitartó munkabírással; társaságba nem szívesen ment és legörömeőbb otthonában tartózkodott; zenélt, rajzolt, szobrot mintázott, mikor pihenni akart a több órás munka után íróasztala mellett.

„A szabad természet volt az én sokat írásomnak legfőbb, legmélyebb titka“ — meséli egy helyütt maga Jókai. Leghívebb munkatársai, segítői, gyámolítói azok a szép zöld fák voltak, melyeket maga ültetett és nevelt fel, ezek az „égnek emelkedő földi társai“ suttogták néki a meséket, ezek hullatták rá virágaikat...

Jókai Mór életművész volt; a hétköznapi munkáját mindig be tudta aranyozni a romantika fényével; a képzelet világába ragadott fel mindenkit azzal a szeretetteljes őszinteséggel, amellyel élete utolsó percéig csüggött *népén* és imádott *házáján!* *Ruben G:son Berg.*